

УДК 351.741: 343.98.06

М.О. Яковенко
С.Т. Монахов**ВІДДІЛИ З РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНІВ
МИНУЛИХ РОКІВ: СУЧАСНІСТЬ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

У статті проаналізовано діяльність відділів з розкриття злочинів минулих років у боротьбі зі злочинністю. На підставі проведеного емпіричного дослідження й аналізу статистичних показників запропоновано конкретні шляхи реформування органів внутрішніх справ з метою більш ефективної організації розслідування та розкриття злочинів минулих років.

Ключові слова: *розкриття та розслідування злочинів; нерозкриті злочини минулих років; відділи з розкриття злочинів минулих років.*

В статье проанализирована деятельность отделов по раскрытию преступлений прошлых лет в борьбе с преступностью. На основании проведенного эмпирического исследования и анализа статистических данных предложены конкретные пути реформирования органов внутренних дел с целью более эффективной организации расследования преступлений прошлых лет.

Ключевые слова: *раскрытие и расследование преступлений, нераскрытые преступления прошлых лет, отделы по раскрытию преступлений прошлых лет.*

In this article the activity of departments on detection of past-years crimes is being analyzed in the light of fight with criminality. On the basis of the conducted empiric research and analysis of statistical data the authors offer concrete ways to reform the law enforcement bodies in order to organize the investigation of the past-years crimes more effectively.

Key words: *opening and investigation of crimes, unexposed crimes of past years, departments on detection of crimes of past years.*

Конституція України передбачає, що людина, її життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність та безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Правоохоронні органи, будучи наділені державою відповідними повноваженнями, здійснюють захист цих прав. Досягнення такої мети неможливе без реалізації принципу невідворотності покарання. З цього випливає, що наявність нерозкритого злочину не повинна виключати можливості притягнення винної особи до кримінальної відповідальності. Інакше це породжує у злочинців уявлення про їх безкарність, що сприяє продовженню протиправної діяльності. У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема розкриття органами внутрішніх справ злочинів минулих років. Так, у I півріччі 2010 року в Україні таких злочинів було зареєстровано 1 962 815¹, що аж ніяк не відповідає критеріям нормального функціонування держави. Причин таких явищ багато, однак багато в чому во-

¹ Стан та структура злочинності в Україні (2010 рік - I півріччя) [Електронний ресурс]: офіційний сайт МВС України: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/374130>.

ни зумовлені надмірною завантаженістю слідчих та працівників карного розшуку роботою, яка потребує термінового виконання, тобто розкриття злочинів по "гарячих слідах", здійснення невідкладних слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, розслідування злочинів, у яких обвинувачені перебувають під вартою, тощо. З часом зупинені кримінальні справи для працівників слідства та карного розшуку стають другорядними. Вони довгий час зберігаються в сейфах та архівах слідчих відділів, доки минуть установлені законом строки давності для їх закриття (у I півріччі 2010 року таких справ було закрито 80 627 кримінальних справ¹).

Проблеми щодо організації розслідування та розкриття злочинів минулих років досліджувались у багатьох працях видатних науковців і практиків, зокрема В.М. Бикова, О.М. Бандурки, П.К. Кривошеїна, В.П. Коляди, В.П. Лаврова, О.В. Лускатова, І.А. Малютіна та інших. Так, на думку П.К. Кривошеїна, завдання по розкриттю злочинів минулих років можуть вирішуватися лише організаційно-правовими засобами через формування спеціалізованих слідчо-оперативних груп (далі – СОГ)². У свою чергу, О.М. Бандурка та В.П. Коляда переконані, що ця форма взаємодії слідчого з органами дізнання при розкритті злочинів минулих років є найефективнішою і потребує подальшого її вдосконалення та впровадження у дію³. Поділяючи ці погляди, І.А. Малютін зазначив, що створення СОГ є умовою для досягнення найвищого рівня взаємодії слідчих зі співробітниками органу дізнання при розкритті злочинів указаної категорії⁴.

На наш погляд, такий підхід до вирішення цих проблем є однобічним, адже, як свідчить сьогоденна практика, діяльність СОГ навряд чи можна назвати результативною, оскільки її членами є звичайні працівники підрозділів слідства та карного розшуку, на яких покладено величезний обсяг інших завдань, не пов'язаних із розкриттям злочинів минулих років. У результаті робота в цих справах часто має суто формальний характер, тому що розкриття цих злочинів потребує неабияких зусиль, а їх продуктивність є дуже низькою. Тому здебільшого пріоритетне значення вони надають саме тим кримінальним справам, які щойно порушені або в яких

¹ Стан та структура злочинності в Україні (2010 рік – I півріччя) [Електронний ресурс]: офіційний сайт МВС України: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/374130>.

² Див.: Кривошеїн П.К. Расследование разбойных нападений. – К.: РИО МВД УССР, 1990. – С. 37.

³ Див.: Бандурка А.М., Горбачев А.В. Оперативно-розшукна діяльність: правовий аналіз. – К.: РИО МВД України, 1994. – С. 103; Див.: Коляда П.В. Проблемні питання діяльності слідчих підрозділів органів внутрішніх справ України на сучасному етапі та шляхи їх вирішення // Бюлетень з обміну досвідом роботи. – К., 2004. – № 154. – С. 15–21.

⁴ Див.: Малютін І.А. Взаємодія органів попереднього слідства у зупинених кримінальних справах як одна з форм боротьби зі злочинністю // Право України. – 2004. – № 4. – С. 73–77.

є перспектива швидкого розкриття злочину.

Важливим кроком до подолання цієї проблеми стало створення в структурі Департаменту кримінального розшуку обласних управлінь відділів з розкриття злочинів минулих років "СОВА" (далі – ВРЗМР УКР). Ці підрозділи було укомплектовано найбільш досвідченими фахівцями, у тому числі колишніми працівниками органів внутрішніх справ з необхідним досвідом роботи¹. З метою якнайефективнішої організації розкриття тяжких та особливо тяжких злочинів минулих років на ВРЗМР УКР покладалася такі функціональні обов'язки: вивчення й аналіз інформації, зібраної в ході оперативно-розшукових заходів; організаційно-методичне керівництво діяльністю підрозділів кримінального розшуку з розкриття тяжких та особливо тяжких злочинів минулих років; відомчий контроль за діяльністю підрозділів кримінального розшуку з розкриття вказаних злочинів; винесення окремих вказівок щодо вдосконалення оперативно-службової діяльності на підставі вивчених матеріалів оперативно-розшукових справ; розроблення та реалізація заходів щодо оптимізації своєчасного розкриття тяжких та особливо тяжких злочинів. Проведення систематичної та цілеспрямованої роботи ВРЗМР УКР сприяло зупиненню постійного зростання кількості нерозкритих злочинів і навіть дещо знизило їх чисельність. Про це переконливо свідчить статистика МВС України, а саме: на кінець 2006 року залишок тяжких та особливо тяжких нерозкритих злочинів минулих років становив 1 074 148², а в першому півріччі 2010 року - 1 055 688, що на 1,7 % менше³.

Проте, незважаючи на певну статичність показників щодо розкриття тяжких та особливо тяжких злочинів минулих років, зазначена проблема залишається невирішеною. Значною мірою це зумовлено відсутністю в структурі органів досудового слідства МВС України відділів, які б забезпечували організацію розслідування злочинів минулих років.

У ході проведеного нами анкетування 328 слідчих МВС України в Луганській, Донецькій, Київській, Полтавській, Дніпропетровській, Вінницькій та Тернопільській областях було встановлено, що пропозиція створення спеціалізованих слідчих відділів (підрозділів) при районних, міських відділах та обласних управліннях з розслідування нерозкритих злочинів минулих років цілком підтримується 188 (57%) респондентів. За створення таких підрозділів лише при міських та обласних управліннях висловилися

¹ Див.: Наказ МВС України № 285 від 30.04.2005 року "Про створення підрозділів кримінального розшуку з розкриття злочинів минулих років".

² Див.: Стан та структура злочинності в Україні на 2005-2006 рік [Електронний ресурс]: офіційний сайт МВС України: <http://mvs.gov.ua/mvs/doccatalog/document?id=67110>

³ Див.: Стан та структура злочинності в Україні (2010 рік – I півріччя) [Електронний ресурс]: офіційний сайт МВС України: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/374130>

112 (34%) опитаних. Заперечили проти цієї пропозиції 19 (6%) слідчих, а 9 (3%) опитаних не визначились з відповіддю.

Крім того, з метою організації більш ефективного розслідування та розкриття злочинів минулих років, на наш погляд, доцільно створити в структурі обласних слідчих управлінь відповідні відділи, які б виконували такі функції:

1) Організаційно-методичне керівництво діяльністю слідчих та СОГ, у провадженні яких перебувають кримінальні справи про нерозкриті злочини минулих років, для забезпечення їх усебічного, повного та об'єктивного розслідування.

2) Здійснення відомчого процесуального контролю за розслідуванням кримінальних справ про нерозкриті злочини минулих років.

3) За результатами вивчення матеріалів кримінальних справ розроблення в межах своєї компетенції вказівок з питань досудового слідства.

4) Організація взаємодії слідчих підрозділів з іншими службами ОВС, у тому числі через спільну діяльність з ВРЗМНР УКР та іншими правоохоронними органами України.

5) Узагальнення слідчої практики в справах про нерозкриті тяжкі та особливо тяжкі злочини минулих років, у тому числі проти життя та здоров'я особи, а також про ті, що мають особливий суспільний резонанс.

6) Аналіз стану розкриття та розслідування злочинів минулих років розроблення на його основі й реалізація заходів, спрямованих на вдосконалення роботи організації слідчих підрозділів з кримінальними справами вказаної категорії.

7) Підвищення професійної майстерності слідчих, у провадженні яких перебувають справи про нерозкриті злочини минулих років, шляхом проведення з ними службових занять, надання практичної та методичної допомоги, запровадження позитивного досвіду, підготування рекомендацій щодо вдосконалення тактики та методики проведення окремих слідчих дій і розроблення сучасних методик розслідування нерозкритих злочинів минулих років за окремими видами.

Ураховуючи викладене, на наш погляд, реформування структури органів внутрішніх справ шляхом створення спеціалізованих відділів з розслідування та розкриття злочинів минулих років у районних і міських органах міліції стане запорукою успішного та ефективного розкриття вказаної категорії злочинів. Крім того, паралельне створення відділів з розслідування злочинів минулих років в обласних слідчих управліннях, які б тісно співпрацювали з ВРЗМР УКР, сприятиме вдосконаленню організації розслідування та розкриття, таких злочинів, а також налагодить взаємодію органів досудового слідства з підрозділами карного розшуку в цій сфері діяльності. А це, у свою чергу, позитивно вплине на поліпшення роботи органів внутрішніх справ у боротьбі зі злочинністю, що додасть громадянам впевненості в спроможності правоохоронних органів захистити їх від протиправних посягань.